

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput XX. Quo sensu Filius & Spiritus Sanctus dicantur Missi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83642](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83642)

ditionem præsumeret. Tamen, ut inquit Cl. Pagius, & constat ex Collatione Legationis Aquisgranensium apud Baronium an. 809. & Sirmundum tom. 2. Conc. Gallia, Leo III. non prohibuit absolute ut symbolum cum tali additamento non caneretur, quod fecisset utique, si illicitum esset, & contra Ecclesiasticos Canones; sed rogavit tantummodo, ut consuetudo illam vocem cantandi in Regia cappella intermitteretur, ratus fore, ut morem Palatii universa sequeretur Francia. Jam vero tale additamentum factum non est privata auctoritate, aut solo approbante Provinciali Concilio, sed desinente Generali Synodo Florentina, & annuente Pontifice.

APPENDIX.

10. Quærun Historigi, quo tempore additio particulæ *Filioque* primum facta sit. Manuel Calecas, & Genebrardus hujus additionis auctorem faciunt Damascum. S. Antoninus, S. Sisinius Patriarcha Constantinopolitanus illam tribuunt Nicolao I. & contigisse putant circa annum 858. Julianus Cardinalis, & Andreas Colossensis tenent hanc particulam insertam à Synodo Septima Generali anno 787. Horum sententiam amplectitur Baronius. I. quia Julianus Cardinalis sess. v. Conc. Flor. exhibuit vetustissimum Codicem exaratum ante exortam de Processione Spiritus Sancti inter Latinos & Græcos controversiam, quem proinde suspicari non possumus fuisse corruptum. II. Quia reperitur hæc particula etiam in versione ejus Concilii Anastasii Bibliothecarii ad Joannem VIII. conscripta, & antiquissimo Græco textu. III. Quia constat ex libro

dicto *Capitulare adversus Nicenam Synodum* misso à Carolo Magno per Engilbertum, Tharasum ab Adversario fuisse reprehensum, quod non dixerit *A Patre, Filioque* secundum Nicæni symboli fidem. Attamen propter ea, quæ narrata sunt de Leone III. gravis oritur suspicio, num à Juliano Cardinale optimæ notæ Codex productus fuerit. Quin & negant aliqui mentionem hujus particulæ fieri apud Anastasium Bibliothecarium, uti reverà nec nos invenimus. Vereor, ne pro symbolo 2. Nicænæ Synodi Scriptores præfati memorare voluerint sermonem S. Athanasii de Passione Imaginis J. Ch. in Syria civitate Beryto, qui habetur Act. IV. ejusdem Synodi, & in quo extant hæc verba: *Unus Spiritus Sanctus ab utroque procedens, per quem veraciter nos credimus esse salvandos.* Verum & hæc verba tam in Græco Conciliorum Codice, quam in Græca Operum Athanasii editione desiderantur, & videntur mihi à Latino Interprete superaddita. Nisi mavis abraha à Græcis, quomodo in Epistola Synodali Agathonis factum esse de consimili textu credit Severinus Binius.

Inter hæc incerta penitus, & nondum satis explorata, id unum compertum est, particulam *Filioque* apud Hispanos obtinuisse vertente seculo sexto. Reperitur enim in Toletano III. Concilio celebrato an. 589. in IV. an. 633. atque deinceps in aliis. In Galliis autem, & in Germana receptam arbitramur post Synodum Aquisgranensem, de qua supra. Sed quo præcise tempore Romana & universalis Ecclesia hanc additionem probaverit, potius doceri volumus, quam temere definire.

11. Responsio.

CAPUT XX.

Quo sensu Filius & Spiritus Sanctus dicantur Missi.

SUMMARIUM.

1. Status quæstionis.
2. Probatur, Patrem neque à Filio neque à Spiritu S. mitti.
3. Ostenditur, Filium posse dici missum ratione naturæ humanæ ad homines redimendos.

4. Habetur Notandum, quo sensu Filius etiam possit dici missus à spiritu S.
5. & 6. Evincitur Spiritum S. mitti à Patre, & Filio. an. 7. usque ad 10. Solvuntur contraria.
11. Resolvitur quæstio, quomodo species columbæ dicatur missio Spiritus S.

1. Quo sensu Filius & Spiritus S. dicantur Missi.

MISSIONEM divinarum Personarum duo importare concordissime docent Theologi, id est, unius Personæ æternam ab altera processionem, & temporalem aliquem effectum, qui præsertim ad ordinem gratiæ pertineat. Non enim in Deo locum habet *missio*, quæ dicitur per imperium, quæ

R. P. Berti Theol. Tom. II.

lis. ea est qua Dominus mittit famulum; nec etiam ea quæ appellatur per consilium, qua Consiliani & administri Regem dicuntur mittere ad bellum: nisi mandatum, consiliumque accipiatur pro ipsa persona mittente, quæ sua voluntas est, & si de Verbo loquamur, titulo quodam peculiari ratio & *sententia* Patris;

M 2

aut,

aut, nisi consilium præceptumve appellet supra Personam, ut inferiori natura circumdatam, uti est Filius, qui pro humani generis reparatione carnem assumpsit. Verum enimvero dare mandata alicui superioris est: consilium autem alterius sequi, aut spectare, rerum exitum timentis, vel ignorantis. Hujus ergo generis *Missionem* à Deo removendam esse concordis sensu arbitramur: at de ea, quam principio descripsimus, paulisper est disceptandum.

2.
Pater nec à
Filio nec à
Spiritu S.
mittitur.
Probatio.

PROPOSITIO I. Pater neque à Filio, neque à Spiritu Sancto mittitur.

Breviter probatur S. P. Augustini auctoritate & ratione. Ait. S. P. lib. contra serm. Arian. cap. 4. *Solus Pater non legitur missus, quoniam solus non habet auctorem, à quo genitus sit, vel à quo procedat. Non enim splendor, aut fervor ignem; sed ignis mittit sive splendorem, sive fervorem.* Quibus verbis etiam Theologica ratio monstratur: quippe Persona, quæ mittitur, dicit processionem & originem à mittente: Pater non habet originem, nec procedit ab alia persona: Ergo Pater à nulla aliapersona mittitur.

3.
Filius potest
dici Missus.
Probatio.

PROPOSITIO II. Filius potest dici Missus, ratione humanæ naturæ, ad homines redimendos.

Et hæc propositio breviter demonstratur. Ad Galat. iv. 4. legitur: *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum.* Et Joan. x. 36. *Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum.* His verbis declaratur Patrem misisse Filium suum factum ex muliere. Quod autem etiam à Spiritu Sancto Filius missus fuerit, ipse Christus id affirmat Lucæ iv. 18. exponens de se ipso verba Isaia 61. *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me.* Accedit & ratio. Etenim Filius à Patre genitus est, ab eoque una cum aliis personis est Incarnatio efficienter peracta: Ergo in Filio adinvenitur origo æterna à Deo Patre, & efficientia temporalis; in quibus, ut diximus, sita est vera ratio *Missionis*.

4.
Quomodo
Filius à Spi-
ritu S. mis-
sus.

Quantum vero ad Spiritum Sanctum pertinet, levis oritur difficultas, quomodo ab eo Filius dicatur *Missus*, cum Filius à Spiritu non procedat. At licet non procedat quantum ad Personam divinamque naturam, tamen etiam à Spiritu ejus humanitas perfecta est, cum sit Christus Jesus totius Trinitatis operatione plasmatus; adeoque in eo quod spectat ad naturam humanam, Filius etiam à Spiritu Sancto accepit ut esset. Fortasse dicturus es: hoc modo etiam Filius, & Spiritus Sanctus *Mittuntur* à

se ipsis. Recte quidem loqueris, & cum Augustino, qui lib. 11. de Trinit. cap. 5. *Pater invisibilis, inquit, una cum Filio secum invisibili eundem Filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est:* quæ subinde etiam de Spiritu Sancto magnus Augustinus declarat, à quo pariter creaturæ species facta est, quando veluti Columba descendit.

PROPOSITIO III. Spiritus Sanctus mittitur à Patre & Filio.

Et hæc probatur breviter & summam. Primo ex Scripturis: Joan. xiv. 26. habetur: *Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo; & xvi. 7. Si autem abiero, mittam eum ad vos.* Deinde ratione: Spiritus enim Sanctus procedit à Patre, & Filio: ideoque habemus originem & processionem, quæ primo ad *Missionem* requiritur. Est præterea effectus productus in tempore, qui aut Spiritus Sancti ejusque præsentia signum & vestigium est singulare; ut species Columba, & dispersa super Apostolos lingua: aut Spiritui Sancto titulo particulari tribuitur, ut animarum sanctificatio, & charitas, quæ in cordibus nostris eo operante diffunditur.

5.
Spiritus S.
mittitur à
Patre & Fi-
lio.
Probatio.

Consequitur autem ex dictis primo *Missionem* duabus tantum convenire personis; Filio, qui à Patre & Spiritu Sancto ad reparandum humanum genus missus dicitur: ita tamen, ut à Spiritu Sancto missus sit, quatenus Mittens idem est, ac producens effectum, vel prout largè accipitur missio pro temporali efficientia, sive plasmatione Dominici Corporis & production humanitatis; non vero pro sempiterna divinarum personarum origine. Pro qua vicissim si *Missionem* acceperis, etiam æterna Filii à Patre Nativitas, & Processio Spiritus Sancti ab utroque, *Missio* appellari potest; neque defunt exempla Græcorum Patrum, qui processionem illam æternam identidem dixerunt *ἐκπεμψή*, idest, *Emissionem*. Quare *Missio* propriè sumpta, ut originem effectumque significat, & Filii qui mittitur à Patre, & Spiritus Sancti qui mittitur à Patre & Filio. Sequitur præterea *Missionem* posse dici simul & æternam, & in tempore: æternam, ut Scholæ utar vocabulo, secundum *habitudinem* ad principium: atque in tempore secundum *habitudinem* ad effectum. Insuper liquet ex dictis, *Missionem* aliam esse visibilem, aliam invisibilem: quod ex qualitate effectum potest quisque dignoscere. Etenim quando E. G. Christus in Bethlehæm natus est, aut Spiritus Sanctus corporali

6.
Explicatio
ulterior.

porali specie descendit, facta est visibilis *Missio*: quando autem charitas in cordibus nostris diffunditur, *Missio* peragitur invisibilis. Una autem cum charitate, & sanctificationis gratia etiam Spiritus Sancti Personam dari & mitti, liquido confirmavi cap. xiv. in Confutatione argumentorum ex libro Wolzogenii de Tribus in una Deitate Personis.

7.
Obijciuntur 1.

Adversus prædicta hæc obstare videntur. Inferitur ex *Missione* unius personæ ab alia in Trinitate inæqualitas: neque enim hæreticorum disputationi satis occurritur, si *Missionem* explicemus de sola personarum origine, & de externa illarum efficientia. Quod enim conjunctum est in aliquo corpore ab alia ejusdem corporis parte mitti non potest, nisi forte scindatur ac divellatur; ideoque si Spiritus Sanctus mittitur à Patre & Filio, necesse est, ut separetur ab utriusque divinitate. Insuper Christus Dominus Joann. xx. 21. ita discipulos allocutus est: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*: Ergo quemadmodum discipuli minores sunt Christo, quia ab ipso missi, ita & Filius minor erit Patre, quia à Patre se fuisse missum testatur.

8.
Respondetur.

Resp. nego *Missionem* indicium esse inæqualitatis aut separationis Personarum, etiam si *Missio* Filii in mundum, cum habeat externam efficientiam, quæ est assumptio naturæ humanæ, inferat in eo præter divinam substantiam, qua est Patri *Omnoius*, etiam naturam alteram, secundum quam ei subijcitur; ut diximus capite xii. *Missio* ergo importat tantummodo externam alicujus effectus productionem, æternamque unius Personæ originem ab alia, quæ illam mittit. Neque oppositum probat exemplum corporum, tametsi non videatur prorsus inusitatum dicere mitti ab homine manum aut pedem. Verum id, quod in aliquo corpore est conjunctum, idcirco non mittitur, quoniam corpora localiter moventur, & si una pars amoveatur ab alia, non erunt amplius in eodem corpore copulatæ. In divina autem *Missione* Persona quæ mittitur neque simili ratione movetur, neque loco, aut natura sejungitur à mittente. In cap. Joannis xx. habet Græcus codex καὶ ὁ ἀπεσταλμένος ὡς ὁ πατήρ: *Sicut misit me Pater*. Et particulam καὶ ὡς non esse semper notam æqualitatis ostendimus cap. xi. Eorum ergo verborum sensus est: *Ea vos charitate diligo, cum inter scandala persecutorum mitto, qua me charitate Pater diligit, quem ve-*

nire ad tolerandas passiones fecit; ut inquit Homilia sexta ac vigesima in Evangelia Sanctus Gregorius.

9.

Obijciuntur 2.

Potest rursus sic objici: Si Filius dicitur missus etiam à Spiritu Sancto, ut inquit Propheta: *Et nunc Dominus misit me, & Spiritus ejus*; & nos affirmavimus 11. proposit. infirmum erit argumentum, quo adversus Græcos cap. xvii. conati sumus probare Spiritum Sanctum procedere etiam à Filio, quoniam ab ipso mittitur. Instabunt enim Græci: Filius missus est à Spiritu Sancto, nec tamen Filius à Spiritu Sancto procedit: Ergo Spiritus Sanctus mitti potest à Filio, licet à Filio nequaquam Spiritus ipse procedat. Quod si respondeamus Filium fuisse missum à Spiritu Sancto, in quantum in Christi Incarnatione inseparabilis operatio Trinitatis agnoscitur, uti loquitur in Fidei professione xi. Synodus Toletana: poterunt & Græci respondere, Spiritum Sanctum missum fuisse à Filio, quatenus externa illa species, qua Spiritus Sanctus apparuit à tota simul Trinitate producta est.

10.

Respondetur

Resp. firmissimum esse validissimumque argumentum prædictum, quo utuntur Patres eodem cap. xvii. citati, & Theologi omnes, qui de Processione Spiritus Sancti pertractant adversus Græcos; nec posse illud hoc leviori momento perfringi. Fatemur enim Personam mitti etiam ab alia, à qua non procedit, imo & à semetipsa, si *Missio* accipiat *large*, atque pro externa duntaxat efficientia, ut docent Augustinus 2. de Trinit. cap. 5. & lib. 15. cap. 19. nec non Magister sententiarum Dist. 15. & S. Thomas q. 43. art. 8. At si *Missio* sumatur rigore, proprièque. utrumque simul requirit æternam processionem, & externum effectum. Hæc duo in *Missione* Spiritus Sancti à Filio memorata cap. xvi. Joannis manifestissime comprehenduntur. Et de externa efficientia, vel ea sit visibilis species linguarum, vel invisibilis affluentia donorum, conspirant nobiscum Adversarii. Æternam vero processionem Personæ ibidem significari constat, quoniam præter externum effectum etiam vera & realis Spiritus Sancti Persona à Filio mittitur. Id cap. 14. ex pronomini enallage, ex præpositione Articuli, aliisque certis regulis adversus Faustum Socinum demonstravi, eodemque cap. xvii. nonnulla addidi. Quapropter neganda est consequentia hujus postremæ argumentationis: nam Filius missus est à Spiritu Sancto *Missione* illa *large* sumpta, quæ ad solam Incarnationis operam refertur,

M 3

not

non ad Filii personam; & econtra Spiritus Sanctus mittitur à Filio *Missione* propriè accepta, quæ respicit cum externam efficientiam inseparabilis Trinitatis, tum etiam subsistentem personam procedentem à Filio.

II.
Quomodo
species co-
lumbæ dica-
tur *Missio*
Spiritus S.

Si nunc exquiras, quomodo species Columbæ dicatur *Missio* Spiritus Sancti, quando tres personæ illam inseparabiliter effecerunt; respondet Magnus Augustinus in lib. iv. de Trinit. cap. 21. *Quemadmodum cum memoriam meam & intellectum & voluntatem nomino, singula quidem nomina ad res singulas referuntur, sed tamen ab omnibus tribus singula facta sunt; nullum enim horum tri-*

um nominum est, quod non & memoria, & intellectus, & voluntas mea simul operata sunt. Ita Trinitas simul operata est & vocem Patris, & carnem Filii, & Columbam Spiritus Sancti, cum ad singulas personas hæc singula referantur.

Potuit ergo Columbæ species esse signum Spiritus Sancti, licet totius Trinitatis esset effectus: quemadmodum vox, quæ intonuit in Christi baptisinate referri ad Patrem, & Incarnatio spectare tantummodo ad Filium, etiamsi exterior Trinitatis operatio sit penitus inseparabilis. Atque hæc de *Missione*, ne disputatio ultra quam satis sit, protrahatur.

C A P U T XXI.

De Græcis Latinisque vocabulis, quorum disputantibus de Trinitate frequens est usus.

S U M M A R I U M.

à num. 1. usque ad 5. declarantur græca vocabula in hac materia communiter occurrentia.

à num. 5. usque ad 13. explicantur latina,

Græca, Latinæque vocabula de trinitate.

AD extremum libri hujus Polemici perventum est, dummodo voces quædam crebro repetitæ, Patrumque usu probatæ explicantur: in quibus rectum ordinem tenebimus, si quæ communes sunt pluribus, priorem locum obtineant, postea vero sequantur, quæ uni tribuuntur personæ. Communes ergo sunt.

go Græcum nomen *Uſia* Latino *Essentia*, quam indiscriminatim *Essentiam, naturam, & substantiam* dicimus: ideoque recepta post Nicænam Synodum consuetudine ut docet S. P. Augustinus lib. v. de Trin. cap. 9. non audemus dicere neque tres *Uſias*, neque tres *Essentias*, neque tres *Substantias*.

I.
Uſia.

I. *Ὀὐσία Uſia*: idem significat ac τὸ ὄν, *Quod est*, vel τὸ τί ἦν εἶναι, quod respondetur sciscitanti quid sit res. Sit exemplum: interrogas quid sit homo, & respondemus substantiam esse corpore animoque præditam: est ergo hominis *Ὀὐσία* esse substantiam corpoream simul & rationalem. Sabelliani, qui pluralitatem personarum negabant, *Ὀὐσίαν* putabant idem esse ac personam, Deumque Trinum appellabant *μονοὺς*, id est, unius *Uſiæ*, ac Patris Filium *ταυτοὺς*, id est ipsiusmet *Uſiæ*. Quamobrem etsi revera Deus est *μονοὺς*, & λόγος ταυτοὺς, erant hæc nomina in ore Sabellianorum blasphemix. Plura de hoc nomine cap. 13. Post exortam Arianam hæresim, quæ ex adverso negabat in Deo Trino unitatem naturæ, & fatebatur pluralitatem personarum, dixerunt nonnulli Filium esse *γεννητὴν ἑστίαν*, genitam *usiam*, hoc vocabulum usurpantes pro persona, quæ habet cum aliis eandem essentiam. Respondet er-

II. Natum hinc vocabulum *ὁμοούσιος*, 2. *Consubstantialis*, nec non *ὁμοϊσῆος*, *Sub-* *Consubstan-*
tantia similis: quæ non unum sensum patiuntur. Nam olim Platonici dicebant esse *ὁμοούσιος* Deos, stellas, homines, & quæcunque ejusdem speciei sunt, sed eandem naturam inter se individua proprietate scindunt ac dividunt. Quo sensu Filium aut Spiritum Sanctum esse Patri *ὁμοούσιος*, negabant inculpate ante Nicænam Synodum nonnulli Patres. Causa tamen ventilata, & appositæ cautione, quod *ὁμοούσιος* propria ac nativa significatione demonstrat id quod est *Consubstantialis* alteri, nec ullatenus significat partitionem substantiæ; nequit hoc vocabulum rejici, nisi à pestilentissimis Ariani. Callide hi substituerant *ὁμοϊσῆος*, quod similitudo versetur etiam inter plura, quorum non est una essentia: quia tamen Patri non potest similis esse persona non habens eandem divinitatem, (nulla enim creatura potest esse perfecte similis Deo,) etiam *ὁμοϊσῆος* aliqui Catholici probaverunt.

III. *Ὑπο-*